

АКТУЕЛНИ ТРЕНУТАК САВРЕМЕНЕ ИСТОРИОГРАФИЈЕ

О РАЗВОЈУ И ПРОБЛЕМИМА ИСТОРИЈСКЕ НАУКЕ У ЦРНОЈ ГОРИ*

I

Историја је наука која у просторном и временском оквиру истражује, изучава развој људског друштва у прошлости и тражи узроке и открива законитости одређеног економског и друштвеног поретка. Према томе, историју као друштвену науку занима цјелокупни развој људског друштва, али предмет њеног истраживања и проучавања је и прошлост сваког народа, земље и краја посебно. Проучавањем прошлости и откривањем узрока настанка историјских посљедица, историјска наука доприноси бољем сагледавању и разумијевању садашњости и одређивању праваца будућег друштвеног развоја. Историјска научна сазнања се саопштавају у различитим формама, радовима који се, као што је познато, узето у цјелини, називају *историографијом*.

Прошлост Црне Горе одавно је заокупљала пажњу и њених најумнијих људи, државника-писаца и других стваралаца. Зато се може рећи да историјска наука има коријене дубље од коријена свих других наука у Црној Гори. Сложен и специфичан политички, друштвено-економски и остали развој ове мале балканске земље и њеног жилавог, борбеног и духовно снажног народа учинили су да је његова прошлост много интересовала и домаће људе и изванце, странце. Ослободилачки покрети су више вјекова чинили саставни дио живљења и опстанка на овом простору и специфични процеси привредног и друштвеног преображаја (од племенског до модерног друштва наше епохе) нудили су много могућности за откривање исто-

---

* Саопштење с научног скупа „Стање и улога и развој науке у Црној Гори“, одржаног 4. и 5. марта 1985. године у Титограду.

ријских законитости не само у развоју црногорског друштва него и друштва уопште.

У развоју црногорске историографије уочљива су три изразита периода:

Први период чине историографски радови настали у вријеме постојања Црне Горе као политички самосталне и независне државе (до 1918). Црногорска историографија тога периода по свом карактеру више одговара преднаучном него научном ступњу у развоју историографске мисли уопште. Истина, и у Црној Гори је од краја XIX вијека позивистички начин обраде прошлости црногорског народа почео да потискује романтичарске концепције које су до тада доминирале у црногорској историографији.

Други период у развоју црногорске историографије обухвата вријеме стварања Југославије од 1918. до априлског рата 1941. године У овом периоду углавном је преовладао позитивистички научни метод у истраживању и проучавању прошлости Црне Горе и њеног друштва. Највећи допринос у томе периоду развоју црногорске историографије дали су „Записи“ (1927—1933, а обновљени 1935), као гласник Цетињског историјског друштва (основано 1934). Рад Цетињског Историјског друштва и редовно излагање „Записа“ (до априлског рата 1941) представљају најзначајније вријеме у дотадашњој историји проучавања прошлости Црне Горе. Црногорска историографска мисао међуратног периода, иако се развијала под доста неповољним друштвено-политичким и материјалним условима, представљала је значајан научни помак у односу на историографску мисао претходног периода, чијим се позитивним резултатима, природно, користила и на њих наслањала. Та мисао је допринијела да се боље уоче, сагледају и објасне поједини историјски догађаји и појаве, правно-историјски и итсоријско-етнографски протумаче поједини феномени настали на тлу Црне Горе, па и ударе основе за освјетљавање и многих других питања од значаја за научно поимање и разумијевање цјелокупне прошлости Црне Горе и њене културне баштине.

Трећи период у развоју црногорске историографије отпочео је побједом НОР и социјалистичке револуције у Југославији, када је настала нова епоха и у друштвеном, економском, политичком развоју Црне Горе као федералне државе у склопу југословенске федерације. Те квалитетно нове промјене условиле су погодности и за развој историографије ове наше социјалистичке епохе, утемељене на квантитативно и квалитативно новим повољним условима који су јој омогућили бржи и свестранији развој. Он чини једну непрекидну линију са ранијим периодом црногорске историографије. И историографија савременог доба користила се позитивним или негативним искуствима претходних периода у развоју црногорске историографске мисли. Датуми као што су оснивање Историјског друштва НР

Црне Горе (1947), Катедре за историју на Вишој педагошкој школи на Цетињу (1947), Института за проучавање историје црногорског народа (1948) и покретање „Историјских записа“ (1948) чине основу на којој је почео трећи период у развоју црногорске историографије. Тај период у ствари карактерише институционализација научног рада и марксистичког приступа изучавању прошлости Црне Горе. Он је, природно, научно и најсадржанији. Њега карактеришу не само крупни научни резултати него и оштра идејна и торијско-методолошка разилажења и сукобљавања.

II

Рад на црногорској историографији у овом трећем периоду био је преваходно везан за Историјски институт. У почетку је Институт имао претензије да се бави не само историјом него и етнографијом, археологијом, историјом умјетности, а затим свим помоћним историјским наукама, а посебно архивистиком и библиографијом. Овакве претензије Института су производ ондашњег времена и израз степена развоја појединих културних и научних активности у нас. Али са развојем појединих институција у области културе, чему је Историјски институт доприносио као нека матична установа, он се све више сводио на установу која се бави само историјском науком.

Ваља напоменути да у првих десетак година Институт углавном није имао професионалних научних кадрова, већ је своје научне планове реализовао преко тзв. спољних сарадника. Касније он те кадрове изграђује, па је у њему радило 10—16 научних радника. Научни кадрови су углавном формиран, а и данас се формирају, у самом Институту. Но, Институт је непрекидно окупљао и у планове свога рада укључивао и научне раднике који нијесу били у радном односу у Институту.

Првих година своје активности Институт је поклањао највећу пажњу прикупљању и сређивању архивске грађе. Нешто од ове грађе је и објављено у посебним публикацијама или у „Историјским записима“ Касније се Институт све више оријентише на студијски рад и израду научних монографија из црногорске прошлости. Научни рад се одвијао по утврђеним петогодишњим и годишњим плановима рада, које је посебно било могуће доносити и реализовати од када се у Институту формира професионални научни кадар. Предмет обраде је била цјелокупна историја Црне Горе од најранијих времена до данас. Није запостављан ни један период, колико су то дозвољавале могућности. Полазило се са становишта да прошлост црногорског друштва треба обрађивати у свим њеним видовима, па се осим политичког историји поклањало доста пажње и привредној, културној и правној историји. У плановима научног рада

знатна је пажња посвећивана изучавању најновије историје Црне Горе, почев од средине XIX вијека па до краја другог свјетског рата и револуције 1945. године, јер овај период раније није био довољно изучен или није могао бити изучаван, а то је управо вријеме у коме се дефинитивно изграђује модерна црногорска држава, појављује грађанско друштво, Црна Гора завршава свој самостални живот и ступа у заједничку југословенску државу, јавља се у њој раднички и комунистички покрет, заједно са другим југословенским народима изводи социјалистичка револуција и упоредо и зависно од свега тога конституише црногорска национална индивидуалност. С обзиром на наведену прблематику, која није била обрађена, природно је што је овом периоду поклоњена посебна пажња.

На иницијативу Историјског института била је формирана и једна посебна институција — Редакција за вишетомну историју Црне Горе. Ова је деловала као посебна институција и успјела је да се обраде и објаве четири књиге које се односе на период до краја XVIII в. Ова редакција је укинута, чиме је прекинут један значајан научни подухват. Именована је нова Редакција, али за више година постојања она није ништа урадила.

III

На историјској науци се ради и у Црногорској академији наука и умјетности. Она жели да остварује плодотворан удио у областима историјске науке: а) у стваралаштву, б) у наставном раду, ц) у општем, јавном обавјештавању о прошлости.

У Академији се не претпоставља да би она требало да буде изворна установа за било који од та три споменута огранка дјелатности. Јер, за научно истраживање и обраду прошлости Црне Горе темељна установа је Историјски институт у Титограду са својим кадровима и научним програмом. За наставу историје, пак, првенствено су задужене катедре на факултетима и високим школама, заједно са свим професорима и наставницима у средњим и основним школама. У јавном обавјештавању о појавама и збивањима о прошлости судјелују стручне, научне и наставне установе, историчари самостално, и још многобројна стална уредништва новина, часописа, ревија, радија и телевизије. Овоме доприносе и повремене одбори и редакције засебних и појединачних издања (на примјер: зборника сјећања учесника догађаја, монографија, нарочито наручених хроника и студијских обрада).

Црногорској академији се, дакле, не намјењује да сама буде ни носилац, ни извршилац, ни пресудитељ у означеним областима историјографије и просвјетно-пропагандног приказивања прошлости. Али се Академија стога не искључује, јер

она хоће да буде корисна и дјелотворна доиста, колико то може у једној специјалној струци као што је историја, и с друге стране, колико је овој грани науке и просвјете потребно да добије садејства од Академије као највише установе за све науке и умјетности у Социјалистичкој Републици Црној Гори.

Да би исказала, и остварила, своје настојање у овој струци, Црногорска академија је установила и образовала своје посебне одборе: један, свеукупно, за историјске науке и други, искључиво задужен за истраживање и објављивање извора за историју.

Преко ових одбора, углавном, као и дјелимично и кроз програме неких других својих органа, Црногорска академија је испољила да је занима цјелокупна прошлост становништва и простора Социјалистичке Републике Црне Горе: друштвени, политички, економски и културни развитак земље и народа; управо све оно што се истраживачки, стваралачки, наставно и пропагандно ради и предаје из овога предмета у Академији и свим установама, научним, наставним и издавачким у Републици.

У Црногорској академији се предвиђа да она учествује, посећујући пажњу и залагање општим, теоријским, методолошким и садржајним проблемима историје, као науке, наставног предмета и као области јавног интересовања грађанства.

Црногорска академија жели да остварује идејно обједињавање, да успоставља узајамност између те три основне врсте дјеловања. Академија ће његовати и потпомагати нитердисциплинарно изучавање прошлости, напоредно примјеном историографског метода и свих других поступака који су подобни свестраном истраживању и приказу прошлости Црне Горе.

Академија ће подстицати и охрабривати истраживаче и писце у правцу продубљавања већ постигнутих сазнања о прошлости Црне Горе, поглавито да би се што дубље расвијетлили њени путеви и облици у вршењу и испољавању општих човјечанских законитости кроз развитак и карактерне промјене црногорског друштва.

IV

Осим у Историјском институту и Академији наука, прошлости Црне Горе су се бавили и баве у појединим културним установама као што су музеји, архиви и библиотеке, особито у Цетињу и Котору. Није ријеч само о појединцима, који раде у овим установама, него и о широј активности која се састоји у публиковању историјске грађе и историјских радова, било у посебним или периодичним публикацијама, као што су годишњаца, гласници, зборници и сл.

Историјом СКЈ се баве Комисија за историју ЦК СКЈ Црне Горе и Редакција за писање Прегледа историје СКЈ Црне Горе.

Радам на изучавању прошлости Црне Горе бавили су се и разни одбори и редакције, који су у Републици или општинама повремено формиран ради обиљежавања појединих јубиларних годишњица. Они су организовали научне скупове или рад на монографијама појединих крајева. Готово у свим општинама Црне Горе сусретали смо се и још се увијек сусрећемо са таквом активношћу. У неким случајевима се у ту активност био укључен и Историјски институт или његови сарадници.

Најзад, изучавањем прошлости бавили су се и баве се многи појединци на личну иницијативу.

За развој научноистраживачког рада и савремене историографске мисли било је од значаја и формирање таквих институција какве су Државни архив СРЦГ на Цетињу, Историјски архив у Котору и друге сличне установе.

V

Од великог значаја за изучавање прошлости Црне Горе било је отварање Катедре за историју на Вишој педагошкој школи на Цетињу 1947. године.

На овој Катедри, као професори предавачи, радили су истовремено и први организатори научног посла и запажени писци посљератних историографских радова о Црној Гори. Они су својим научним и наставним радом дали значајан допринос квалитетном образовању наставника историје, који су затим својим радом учинили да се настава историје у основним, па и средњим школама подигне на виши образовни и васпитни ниво.

Новоформиран четиригодишњи студиј историје на Одсјеку за историју и географију на Наставничком факултету у Никшићу (основан 1980) означава још један важан датум за даљи развој историјске науке и за унапређивање наставе историје у СР Црној Гори. Катедра је окупила више запажених научника и педагошких посленика, који успјешно раде на образовању младих историчара. У тјешњој сарадњи са осталим научним установама у Републици, а прије свега с Историјским институтом у Титограду, очекивати је да ће студиј историје добити још више на садржају, да ће поред образовања будућих професора историје допринијети и формирању кадрова за рад у научним, архивским, музејским и другим установама. У стварању још повољнијих материјалних и кадровских услова за рад Одсјека за историју и географију на Наставничком факултету, затим прихватању наставних програма за усмјеравање студената на студије историје (послије друге године), односно повремено организовање и посебног студија историје — видимо могућност за много квалитетнији рад на образовању кадрова-историчара који ће продужити активност и на историјској на-

уци и на њеној интерпретацији на свим ступњевима образовања, гдје се историја као предмет данас проучава.

Прилика је да се каже да научне и наставне установе Универзитета „В. Влаховић“, као уосталом и наставно-научне установе осталих универзитетских центара у Југославији, већ више година изражавају своје незадовољство мјестом и улогом које је дато историји као наставном предмету у реформисаној средњој школи. Корекције које се сада чине у наставним плановима и програмима за основну и средње школе не предвиђају готово никакво побољшање положаја наставе историје у нашем образовано-васпитном систему. Историја као предмет готово се и не изучава последице другог разреда средњег усмјереног образовања (само око 4% ученика у III и IV разреду изучава неке историјске садржаје), што веома негативно утиче на формирање историјске свијести младих нараштаја. Те негативне последице су већ одавно уочене и даље се јављају и изражавају у веома забрињавајућим формама (национализам, сепаратизам, иредентизам и друга антисоцијалистичка схватања), али се остаје и даље само на декларативним осудама и критици таквог стања у нашем друштву. Тако смо дошли у парадоксалну ситуацију: имамо релативно стручан наставни кадар (данас у школама у Црној Гори и културним и научним установама ради око 500 историчара), довољно научне и стручне литературе и других наставних средстава, а наставом историје не само што нијесмо задовољни него смо и више него забринути. И на научним установама и на друштвеним и државним факторима стоји велика одговорност због таквог стања. Историчари Црне Горе и овога пута упозоравају на нужност промјене незавидног положаја, мјеста и улоге историје као наставног предмета у средње усмјереној школи, полазећи од тога какав значај има правилно поимање прошлости сваког нашег народа и свих њих заједно и шта историјско образовање младих значи за разумијевање садашњости која је резултат, последица историјског развитка и у којој се садрже узроци будућег историјског тока.

VI

Активношћу Историјског института и других о којима је било ријечи, у Републици су у историјској науци, као у ријетко којој научној области, постигнути крупни и значајни резултати, како бројем тако и квалитетом. Неколико бројки ће нам то најбоље илустровати. У послеријатном периоду из области историје у Црној Гори је издато око 360 књига на око 81.000 страница. Осим тога, у часописима, годишњацима, зборницима и другим периодичним публикацијама (не рачунајући дневну и периодичну штампу) објављено је око 2.500 чланака, прилога, приказа, информација, на преко 36.000 страница. Само у „Ис-

торијским записима“ објављено је преко 1.600 радова на преко 22.000 страница. Радови из историје објављивани су још и у часописима „Бока“, „Пракса“, „Правни зборник“, „Споне“, „Токкови“, „Мостови“, „Гласник Одјељења друштвених наука ЦАНУ“, „Годишњак Поморског музеја“ у Котору, „Гласник Цетињских музеја“, годишњаци појединих факултета и школа и др. Као што се види, у посљератном периоду прошлост Црне Горе је третирана на преко 117.000 штампаних страница. То је врло импозантан број, који и сам за себе довољно говори. Наравно, сви ти радови нијесу исте научне вриједности. Међу њима има и таквих који строго узевши и не спадају у науку. Остали су различите научне вриједности. Али ако би се извео један просјек вриједности, онда можемо рећи да је црногорска историографија била на нивоу просјека југословенске историографије.

Већина објављених радова, књига и чланака односи се на политичку историју, али су бројни и радови из културне, правне и привредне, а нарочито поморске историје. Искуство у вези са овим може служити као основица за даљи научни рад.

VII

Историјска наука у Црној Гори има своју институционалну базу. То је прије свега Историјски институт, иза кога већ стоје 34 године плодног рада. Ту су и одговарајући одбори, комисије и редакције у оквиру Црногорске академије наука и умјетности. Ту је и Одсек за историју на Наставничком факултету у Никшићу. Ово друштво нема потребе да поред постојећих институција и организација формира нове које би се бавиле историјском науком. Може бити ријечи само о објављању Редакције за вишетомну историју Црне Горе, али не више као самосталне установе, већ само у оквиру Академије наука или Историјског института.

Због тога се треба супротставити свим покушајима да се неке институције које су државни органи Републике формирали за друге задатке сада претежно баве историјском науком. Оне за то нијесу оспособљене, јер за такав посао немају стручног кадра. Овдје мислимо на неке тенденције у раду Лексикографског завода Црне Горе. Завод треба да се бави пословима ради којих је формиран, а пословима историјске науке нека се баве институције које су управо за то раније формиране. Тако би требало да буде па да смо и развијеније и богатије друштво. О овим чињеницама требало би да воде рачуна и они субјекти који се брину о финансирању научног рада у Црној Гори.

Када се ради о историјској науци, брига друштва треба прије свега да је окренута Историјском институту. Он мора

бити кадровски и материјално оспособљен да може извршити обавезе које од њега друштво тражи.

Питање кадрова у Институту је још увијек актуелно, јер се они доста тешко и споро формирају. Посљедњих година из Црне Горе је мало студената који студирају историју. Бољи ђаци студирају друге науке које им омогућавају већи изглед за запошљавање и повољније услове рада. Историјски институт нема материјалних услова да давањем стипендија боље ђаке усмјерава да студирају историју. Такође нема много могућности да се научни кадрови регрутују из редова млађих истакнутијих професора средњих школа, јер се они мало интересују за научни рад, што није био случај у прошлости. Све то отежава подмлађивање научног кадра.

Услови за припремање младога кадра за научни рад доста су тешки и због начина и финансирања, јер на примјер СИЗ за научне дјелатности не финансира у потпуности постдипломске студије (лични доходак, школарину и друго). Осим тога, магистри историјских наука не могу бити носиоци научне теме код СИЗ-а за научне дјелатности, преко које би се могли финансирати.

У Историјском институту сада ради у научном сектору 16 радника, од којих 7 доктора наука, 2 магистара и 7 асистената.

Садашњи кадар у Институту ради на обради свих периода прошлости Црне Горе, осим турског (XVI, XVII и XVIII). Но, и поред тога, тај кадар није још потпуно научно формиран, па треба стално радити на његовом усавршавању.

Недостатак кадрова у Институту се донекле надомјешћује ангажовањем спољних сарадника, истакнутих научника из Црне Горе и ван ње, који као стручњаци за поједине периоде раде на темама које су у плану рада Института. Међутим, иако спољна сарадња даје добре резултате, основни ослонац за извршавање плана рада ипак треба да буде професионални научни кадар који ради у Институту.

Многим сарадницима Института није ријешено стамбено питање, што увећава кадровске проблеме.

Услови за рад Института нијесу повољни. Он је смјештан у згради у којој раде још двије установе. При Институту су и Архив за раднички покрет и Библиотека. Простор Института је веома мали. У свакој канцеларији смјештена су по три научна радника. Пет асистената нема радног простора.

Архив за раднички покрет не може да преузима грађу друштвено-политичких организација, јер нема потребних просторија.

Техника и опрема Института (ксерокс, микрочитач, машине за куцање) веома су слабе и застарјеле.

Иако се у Институту чува велико културно-историјско богатство (Архив за раднички покрет и Библиотека), зграда није обезбјеђена (нема портира и чувара).

Стални проблем Института чини финансирање његове дјелатности. Рад Института се финансира преко СИЗ-а за научне дјелатности СР Црне Горе. Носиоци пројекта (тема) могу бити само доктори наука. Средства која се добијају за обраду пројекта су недовољна. Углавном се из њих обезбјеђују скромни лични дохоци. Научноистраживачки рад је зато сведен на минимум, јер добар дио истраживања треба вршити ван Титограда, за шта се не могу обезбиједити потребна средства.

Посебно је немогуће обављати истраживања у иностранству, јер Институт не добија ни минимална средства за ту сврху. То негативно утиче на квалитет научног рада.

Због недостатка финансијских средстава Институт није у стању да организује ни разговоре о појединим темама и пројектима прије него што се приступи њиховом реализовању.

Издавачка дјелатност Института такође је доведена у питање, посебно даље редовно излагање часописа „Историјски записи“.

Институт не добија ни трећину средстава потребних за штампање посебних издања.

Библиотека нема средстава да набавља ни најосновнију литературу, нити да повезује старија издања и периодичу.

VIII

У Црној Гори је у току рад на неколико научних пројеката, на чијој је реализацији ангажована већина историчара научника из Црне Горе. Два таква пројекта се раде у Историјском институту, а то су: 1) Развој друштва и државе у Црној Гори и 2) Црна Гора у међународним односима. Ови пројекти су подијељени на више тема. Сада се ради на обради 23 теме (обрађују их научни радници који раде у Институту и спољни сарадници).

У Академији наука се ради на једном великом пројекту: Издавање извора за историју Црне Горе. И на овом пројекту су ангажовани многи историчари Црне Горе.

Најзад, постоји још један велики појекат на коме је већ неколико година престало да се ради. То је Вишетомна историја Црне Горе.

Послови на поменути пројектима, осим на Вишетомној историји Црне Горе, мање-више се нормално одвијају, наравно — уз тешкоће о којима је било ријечи.

Историјски институт, или историчари из Црне Горе укључени су у реализацију и више крупних општејугословенских научних пројеката.

Постоје још многи значајни проблеми из наше прошлости који до сада нијесу научно обрађивани а то заслужују.

Да би рад на историјској науци имао што солиднију планску основу, Црногорска академија наука и умјетности је направила један дугорочан програм, који ће бити предмет расправе на посебном научном скупу, па последице усвајања треба да служи као основа за планирање научног рада свима онима који се организовано баве изучавањем историје Црне Горе. Тиме ће бити обезбијеђен координиран и јединствен приступ обради прошлости Црне Горе.

IX

Историјска наука у Црној Гори има неке проблеме које друге науке немају или их немају у толикој мјери. Уочљива су, прије свега, два основна проблема која укратко можемо означити као 1) аматеризам и 2) политизација.

Ни једна наука колико историјска не треба да се бори данас за свој интегритет и идентитет, јер је угрожена од многобројних аматера, који сматрају да могу да се баве изучавањем црногорске прошлости, па и најсуптилнијим проблемима из те прошлости. Не ради се ту о оном разумљивом интересовању и љубави појединаца према прошлости свога народа, него о претензијама да се баве научном обрадом историје Црне Горе иако за то немају потребне стручности. Не треба овдје много говорити о томе какву све штету такви људи наносе објективном научном третирању и обради наше прошлости. Овдје бисмо само констатовали да се историјском науком не може овако бавити, да се њоме, као и другим наукама, могу бавити само квалификовани научници историје. Црногорски историчари су водили борбу против овог штетног аматеризма, совјеврсног надриљекарства у историјској науци. Њима и даље предстоји борба против таквих појава.

Други озбиљан проблем са којим се сусрећу црногорски историчари јесте политизирање историјске науке. Наиме, врло је присутна пракса да се на све што се напише одмах гледа кроз одређену политичку призму, па се у зависности од тога написано хвали или напада и ауторима лијепе разне политичке етикете. На тај начин се врши притисак на писце историчаре да пишу у складу са неким актуелним политичким виђењима и за потребе неких савремених политичких препуцавања. Таква вулгарна политизација историјске науке највећи је непријатељ објективног, научног приказивања прошлости.

Најмрачнији вид политизирања историјске науке јесте национализам, који се јавља у разним видовима. Познато је да је историја најдраже упориште националиста, јер они тамо, у прошлости народа, желе да нађу потребу и оправдање за свој национализам. Црногорску историографију стално прате појаве национализма (у виду великосрпског или црногорског). Али

ваља нагласити да је озбиљна историјска наука у Црној Гори била сачувана од те опаке болести (о овим и другим идејним и теоријско-методолошким проблемима обраде црногорске историје биће више ријечи на научном скупу који о раду на историји организује наша Академија за прољеће 1985).

Осим ових, има и других проблема које морају да рјешавају наши историчари марксисти. Један од њих је проблем научне критике. Она у Црној Гори није довољно развијена, што се негативно одржава на развој историјске науке. Мало је објективних научних оцјена о написаноме. У већини случајева ради се о незаслуженим похвалама или кућењима, зависно од идејно-политичке оријентације и личних веза аутора и критичара. У нашој историографији има и шарлатанства, тј. појава да се поједини историчари баве и проблемима за које нијесу стручни, па се појављују радови без икакве научне вриједности. Научна критика не реагује на такве појаве. Чини нам се да данас постоји повољна друштвена клима за развој научне критике.

Х

На крају овог кратког прегледа развоја и стања историјске науке у Црној Гори желимо да истакнемо основне задатке који се постављају у овој области.

1) Не треба ширити институционалну базу рада на историјској науци, већ постојеће институције и организације оспособити да што боље и потпуније остварују своје задатке.

2) Историјски институт, који треба да је основни носилац рада на историјској науци у Црној Гори, потребно је прије свега кадровски ојачати професионалним научним особљем, као и окупљањем свих црногорских историчара научника око њега, с тим што би се укључили у реализацију научних планова, рад Редакције „Историјских записа“ и других органа Института. Када је ријеч о кадровима, ради њиховог бољег оспособљавања треба заострити критерије за стицање магистарских и докторских титула и научних и наставних звања, јер су се те титуле и звања понекад олако стицали. — Институт је неопходно обезбиједити материјалне и финансијске услове да би успјешно обављао своје задатке.

3) Катедру за историју на Наставничком факултету треба што боље кадровски ојачати. Потребно је да се у том циљу развије одговарајућа сарадња ове Катедре и Историјског института. Историјско образовање студената и касније наставника историје стално усавршавати и усклађивати са савременим потребама друштва.

4) Обезбиједити координацију и сарадњу Црногорске академије наука и умјетности и других посленика на историјској на-

уци, с тим да је Академија иницијатор и координатор ове активности.

5) Обновити рад на вишетомној историји Црне Горе.

6) Потребна је стална борба за што виши ниво историјске науке у Црној Гори. У том циљу развијати објективну научну критику и борити се за марксистички приступ у изучавању историје Црне Горе, као и против свих ненаучних тумачења њене прошлости, а посебно против појава аматеризма и национализма.

7) Планови рада на обради историје Црне Горе треба да су предмет сталне пажње. У први план обраде треба стављати оне проблеме који су од посебног друштвеног интереса. Рад на историји не треба планирати парцијално, него за читаву Црну Гору, како би се избјегло дуплирање послова и расипање снага и обрађивали најважнији проблеми.

8) Посебну пажњу треба посветити „Историјским записима“, како би ниво научних прилога који се објављују одговарао традицији овог часописа.

9) Посвећивати сталну пажњу настави историје на свим ступњевима школовања.

10) Пошто је рад Друштва историчара Црне Горе од посебног значаја за развој наставе и наставних кадрова у овај области, треба стално подстицати и помагати његов рад.

*Академик Димо Вујовић
Академик Владо Стругар
Проф. др Миомир Дашић
Проф. др Јован Р. Бојовић*